

Tragom

požutjelih

zapisnika

Mea Bombardelli i Milivoj Uroić

*Ulaz u jamu Ponikve I
Autor: Vlado Božić*

Na sastanku u SOŽ-u početkom 1997.:
- Kud ćemo ovaj vikend?
- Nema ideja?

- Dobro, ajmo onda opet tražit Rabatinku!

Tamo su još 1961. sudionici speleološkog tečaja usvajali vještine izrade speleološkog nacрта, a njihovi su nacrti i zapisnici sačuvani u našoj arhivi. Nije nam poznato je li nakon tog tečaja bilo posjeta špilji. Znamo samo da se do devedesetih godina dvadesetog stoljeća špilja zagubila negdje u prostranstvu Krpela, a priča o njoj prerasla u legendu. Očito je bilo samo da se špilja ne nalazi tamo gdje su je koordinate i opisi pristupa na desetcima ispunjenih zapisnika smještali.¹

Rabatinka je samo jedan od preko 1500 objekata koji su do početka devedesetih godina registrirani u arhivi SO-a Željezničar. Jesu li i ostali zapisnici i koordinate jednako tako "pouzdana"? Za većinu objekata, nema druge nego potražiti ih na terenu.

Prvi poticaj traženju davno istraženih objekata trebalo je biti uvođenje pločica za označavanje objekata. Na žalost, početno razdoblje postavljanja pločica u SOŽ-u je dovelo samo do dodatnog kaosa u arhivi – pločice su se postavljale, no bez evidencije. Zbog toga se za šezdesetak pločica ni danas ne zna gdje su postavljene.

Nov poticaj bilo je nedavno pokretanje Katastra speleoloških objekata RH. Nedavno, u odnosu na starost našeg Odsjeka. Da bi se objekt mogao predati u Katastar, osim nacрта potrebno je imati dobre koordinate i opis pristupa, a poželjno je da objekt bude označen pločicom i da se priloži fotografija ulaza. Ništa lakše, treba samo otići do objekta...

Koordinate

Lakoća pronalaska objekta (pa i sam uspjeh ili neuspjeh) ovisi o tome koliko su pouzdane koordinate kojima raspolazete i koliko je dobar opis položaja. Točnost koordinata ovisi o godini kada

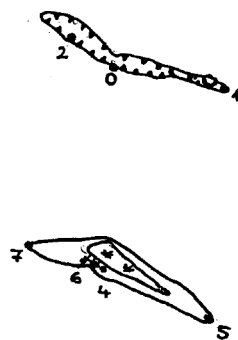
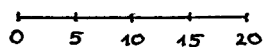
Ulaz u Rabatinku 2016. godine.
Autor: Milivoj Uroić

¹ Više pročitajte u *Speleologu* god. 50-51 (2002-03)

GANA (Crnopac)

Crtala: Nela Bosner
Mjerila: Martina Borovec

Pločica br. 0171

Jamu su 23.
listopada 2004.
istražile Nela
Bosner i Martina
Borovec

U proljeće 2016. na terenu speleo-škole na Crnopcu ponovno je otkrivena jama Gana s pločicom 01-0171 za koju do tada nismo imali koordinate
Autor: Matea Talaja

Jedna od prvih pločica SOŽ-a označava 4. Francuski rudnik. Postavljena je 2002., a fotografirana je 13,5 godina poslije
Autor: Milivoj Uroić

su zabilježene, konfiguraciji terena, ali i o pojedincima koji su sudjelovali na istraživanju i popunjavali zapisnike.

U davna vremena položaj objekta određivao se na temelju azimuta poznatih kota, koji su uzimani s preciznošću od nekoliko stupnjeva... ako je bilo dovoljno vidljivih kota. Po povratku s terena se položaj objekta prenosio na kartu te su se očitavale koordinate. Za tako određene koordinate može se očekivati greška i od više stotina metara. U početku su se geografske koordinate određivale nekad “po Parizu”, kasnije “po Greenwichu”. Još kasnije, prešlo se na Gauss-Krügerove (GK) koordinate. Ozren Lukić - Luka, naš pročelnik i arhivar do 1992., uložio je velik trud u preračunavanje koordinata svih ranije istraženih objekata iz naše arhive u GK koordinate i određivanje koordinata za one objekte koji su imali samo opis položaja. Danas se taj posao nastavlja, a sve su koordinate preračunate i u HTRS96 sustav.

Opis položaja i kako ga koristiti (i pisati)

Svakome je jasno je da u nedostatku pouzdanih koordinata treba iskoristiti opis pristupa objektu i njegovog položaja. U idealnom slučaju trebale samo pratiti upute iz zapisnika i doći ćete do ulaza u objekt. No, najčešće ne ide tako glatko. Opis uvijek sadrži neke “čvrste” točke u odnosu na koje se treba kretati da bismo došli do objekta. Što ako te točke ne možemo locirati?

Očit problem je vegetacija. Opis “pedeset metara južno od markantnog drva” nakon 50 godina obično ne znači ništa, drvo je odavno srušeno i istrulilo. Gdje su ranije bile livade, danas može biti šuma, a gdje je bio lako prohodan teren, sada može biti gusta vegetacija. Za razliku od vegetacije, reljef se ne mijenja (u tolikoj mjeri). Vrtača bi i dalje trebala biti tamo, kao i visoka stijena nad ulazom ili vrh brda. Ceste, šumski putovi i pješačke staze posebno su problematični - ako se ne koriste, zarastaju ili im se čak izgubi svaki trag, dok istovremeno nastaju novi.

Poseban je problem ako ne možemo locirati neki toponim koji je bitan za opis. Sad se možda pitate što može biti problem s toponimom, pa to se ne mijenja! E, varate se. Ponekad se čak i imena naselja mijenjaju. Na primjer, nekadašnji zaselek Zatezala u Gonjim Dubravama kod Tounja danas se zove Škerići. Stari opis pristupa lakše je pratiti na karti iz vremena kad je opis napisan,

ali, nažalost, obično nemamo prikladnu kartu na raspolaganju.

Ipak, dobro napisan opis pristupa i položaja može vam poprilično pomoći i pri planiranju pristupa i kad dođete u blizinu objekta. Ako još imate i fotografiju ulaza, znat ćete što tražite.

Treba li i danas pisati opis položaja i pristupa ili su dovoljne precizno očitane koordinate? Dva su važna razloga zašto je i dalje potreban opis pristupa. Prvo, da se olakša pristup objektu i njegovo pronalaženje. Je li objekt lijevo ili desno od potoka? Ispod ili iznad velike stijene? Na terenima poput Crnopca, takvi su detalji posebno bitni. Drugi, možda čak i važniji razlog - pomoću opisa moguće je detektirati i ispraviti eventualne greške u koordinatama (koje mogu nastati npr. prepisivanjem). Zato, idući put ne budite lijeni nego napišite nekoliko rečenica. Naravno, opis ne treba započeti od željezničkog kolodvora u Zagrebu (!), dovoljno je od zadnjega naseljenog mjesta ili druge “čvrste” točke u neposrednoj blizini objekta.

Neka iskustva s traganjem za starim objektima

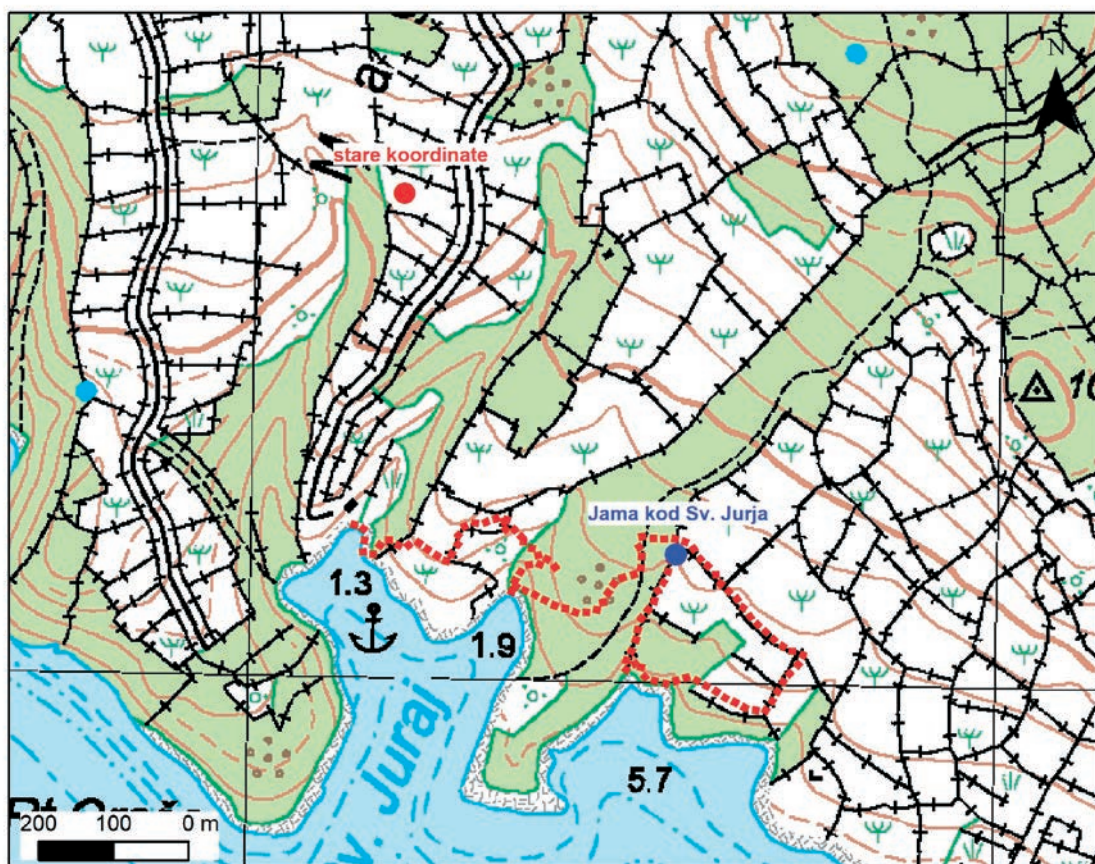
❶ Ona poznata izreka “Kartu čitaj, seljaka pitaj” može se često primijeniti pri traganju za speleološkim objektima, bilo “starim”, bilo “novim”. Nažalost, kako je danas u selima sve manje stanovnika, obično nije lako naći nekoga tko zna za neki speleološki objekt i može vas odvesti ili barem uputiti kako doći do njega.

Nakon obilaska nekih objekata u okolini Salopeka Modruških, preostalo je još nekoliko sati dnevnog svjetla pa smo otišli u Rebroviće. Naišli smo na čovjeka koji nas je spremno poveo dijelom kanjona Tounjčice i pokazao nam nekoliko manjih speleoloških objekata. Na kraju nas je vrlo precizno uputio kako i kojim makadamskim putem doći do Muratove špilje. S makadama do špilje upućuje čak i putokaz, no da smo špilju sami tražili ne bismo se dobro proveli. Špilja je oko 1250 m daleko od naših starih koordinata, a sadašnji makadami i stanje na TK 1:25000 se znatno razlikuju.

❷ Većina modernih mobilnih telefona ima ugrađen GPS i mogućnost prikaza satelitske snimke i vlastitog položaja na njoj. To vam ponekad omogućava pronalazak najboljeg puta do speleološkog objekta. Evo kako smo došli do te spoznaje...

Skica iz zapisnika zahvaljujući kojoj smo našli Jamu kod Sv. Jurja. Položaj jame po starim koordinatama (1) i stvarni položaj (2)
 Autor: Milivoj Uroić
 Izvor: TK 1:25000

Krajem 2016. zatekli smo se na otoku Krku te odlučili potražiti Jamu kod Sv. Jurja, istraženu davne 1957. Srećom, zapisnik je uredno ispunjen, no već je na prvi pogled jasno da skica položaja i koordinate koje imamo ne upućuju na istu lokaciju. Po skici i opisu, davni su istraživači čamcem stigli malo istočnije od uvale Sv. Jurja te zatim putom do jame. Čamac nemamo, pa makadamskim putom i pješačkom stazom stižemo do uvale Sv. Jurja, odakle namjeravamo dalje obalom (još oko 500 m). No kretanje obalom nije moguće... Nakon valjda dvosatnog probijanja kroz gustu makiju dolazimo na put kojim su i naši prethodnici stigli do jame. Po GPS tragu otkrivamo da smo sat ranije prošli mimo jame manje od 30 m daleko! Povratak je puno ugodniji – jednostavno smo se uputili uzbrdo i prvo stazicom, zatim puteljkom i na kraju makadamom stigli do mjesta gdje smo ostavili auto, povremeno provjeravajući položaj na satelitskoj slici.

Nekoliko dana poslije primijenili smo stečeno znanje prilikom traženja Brestovske jame.

📍 Jednom kad nađete objekt vjerojatno ćete se puno lakše vratiti nego što ste do njega došli, jer do većine špilja i jama i danas vode prohodni putovi. Ali često je pravo umijeće doći do objekta bez ogrebotine. U svakom slučaju, prije nego što se odlučite za probijanje kroz gustiš (jer vam koordinate kažu da je jama 100 m u tom smjeru) imajte na umu da se do objekta vjerojatno može nekakvom stazicom.

Neki su objekti danas nažalost zatrpani.
Jama kod Grdića, nekad duboka 13 m
Autor: Vlado Božić

Upute za traganje

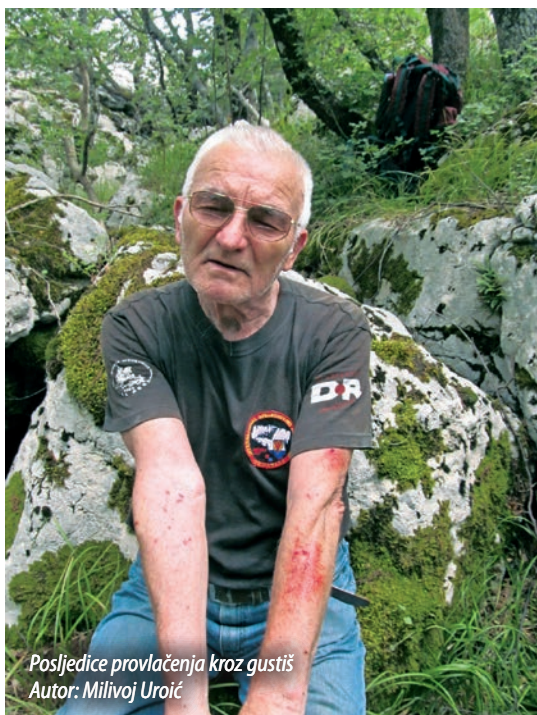
Najvažnija je dobra priprema. Odaberite teren koji želite obići. Pogledajte koji su sve objekti na tom području poznati. Usporedite, ako su vam dostupni, i podatke drugih speleoloških udruga, Čistog podzemlja, Katastra i svih ostalih izvora.

Kad iz arhive odaberete objekte, proučite zapisnike. Zapišite koordinate, ali ne pouzdajte se previše u njih. Pročitajte pažljivo opis pristupa gledajući istovremeno kartu.

Ne zaboravite provjeriti ima li u blizini minski sumnjivih područja.

Ponesite manji ruksak, kompas, GPS uređaj, kartu s označenim (očekivanim) položajima objekata koje tražite, fotoaparat, papir i olovku, nešto hrane i vode. U slučaju da nađete objekt, vjerojatno ćete htjeti postaviti pločicu, no možda ne želite lunjati po vrtačama i probijati se kroz gustiš s bušilicom preko ramena. Stoga možda nećete nositi ni speleološku opremu. Prilikom postavljanja pločice na jamske ulaze često je dobro imati desetak metara užeta za osiguranje.

Kad (i ako) konačno nađete objekt, ne zaboravite napraviti ono zbog čega ste došli: skinuti koordinate, zapisati opis pristupa, postaviti pločicu, fotografirati ulaz, a nakon izleta sve podatke dostaviti u arhivu.

*Posljedice provlačenja kroz gustiš
Autor: Milivoj Uroić*

Otok Brač, nedaleko od Gornjeg Humca. Tražimo jamu Malu Grustišicu (ili Gustrišicu, tko će ga znati) koja se nalazi 50, možda 100 metara južno od ceste. Već smo se nauživali "drača" za taj dan pa nam se ne dâ ponovno "forsirati" makiju. Citamo još jednom opis: "Otvor se nalazi na rubu male ponikve...". Ček' malo da pogledamo okolinu. Penjemo se na najveći kamen i uočavamo udolinu u terenu. Idemo stazom pa ćemo nastojati skrenuti prema toj, nadamo se, ponikvi. Imali smo sreće. Staza nas je dovela do malog, nekad obrađenog zemljišta, na čijem rubu je otvor jame.

Koja korist od toga?

Zašto uopće tražimo te objekte, tako davno istražene?

U prvom redu zbog poštovanja prema radu prethodnih generacija speleologa. Ljudi koji su prije pedeset godina istraživali hrvatske špilje i jame nisu bitno različiti od danas aktivnih speleologa, a možemo se samo nadati da će za pedeset godina netko nastaviti naš rad.

*Kamenica 4 i pol otkrivena je prilikom
obilaska objekata u kanjonu Tounjčice.
Pogađate... nalazi se između Kamenice 4
i Kamenice 5
Autor: Milivoj Uroić*

Današnja je oprema nesumnjivo bolja, mjerni uređaji precizniji, no budimo svjesni da povijest ne počinje od nas. Istraživalo se i prije. A najvrjednije što nam je ostalo od tih istraživanja jesu topografski nacrti i sama spoznaja o postojanju speleološkog objekta. Zato se isplati trud da otkrijemo gdje se objekt nalazi, iako nam sudionici tih istraživanja ne mogu pomoći, jer se više ne sjećaju tih davnih vremena ili možda nitko od njih više nije među živima. Poučeni iskustvom traganja za tim objektima, duboko smo svjesni da sva nova istraživanja i objekte treba detaljno dokumentirati.

Do danas smo obišli preko 150 “starih” objekata, ali njihovo lociranje nije jedini rezultat naših traganja. Naime, za vrijeme lunjanja šumama i traženja starih objekata, ponekad se nađu i novi.

Obilazeći teren i kabinetskim radom ustanovili smo da nisu sasvim rijetki objekti koji su tijekom povijesti našeg odsjeka istraženi dvaput (obično pod različitim imenima), a da istraživači toga

nisu bili svjesni. Zbog toga je iz arhive posljednjih godina “izbrisano” dvadesetak objekata.

Sređivanje arhive posao je koji nikada neće biti završen, ali na tome treba aktivno raditi.

Following the trail of the aged speleo-records

This text describes both the fieldwork and the desk work aiming at correcting, supplementing and creating new data about the speleo objects found in our archive. It typically deals with records from the 1950s till 2000s. Aside from storing the data in the official state registry and updating our own data, we believe that it's important to prevent our predecessors' work to be forgotten. The article gives a few practical tips based on experience, with some situations described through examples.